

LEKSISKI GRAMATISKĀ KOMONENTA ATTĪSTĪBAS ĪPATNĪBAS 5-8 GADUS VECIEM BILINGVĀLIEM BĒRNIEM

Bilingvālu bērnu valodas attīstība ir aizraujošs un interesants process, kura laikā var vērot, kādā veidā bērns apgūst abu valodu likumsakarības, kā abas valodas dažādos apguves posmos mijiedarbojas, kā vispirms parādās vienas valodas elementi un tad otras utt. Viena lieta ir tikai pasīvi vērot un sajūsmināties par bērna spējām apgūt divas valodas tik nepiespiesti un viegli, taču pavisam kas cits ir saskatīt un mācīties uzdot jautājumus par divu valodu savstarpējām attiecībām viena bērna attīstības kontekstā. Pasaulē ir daudz slavenu bērnu valodas pētnieku, kuri ir aktīvi meklējuši atbildes un skaidrojumu tiem jautājumiem, kurus uzdod par bilingvālu bērnu valodas attīstību. Zinātniskajā literatūrā daudz ir aprakstīti „lielo valodu” bilingvisma gadījumi, kā, piemēram, angļu-vācu, angļu-spāņu, franču-vācu u.c., populāri ir arī tādi apraksti, kuros viena no valodām pārstāv „lielo valodu” saimi, bet otrā runā salīdzinoši neliela kādas tautas pārstāvju daļa, piemēram, angļu-velsiešu, vācu-portugāļu u.c. Jāatzīmē, ka pavisam maz ir pētīti tie bilingvisma gadījumi, kuros viena no apgūstamajām valodām ir latviešu valoda, tā, piemēram, ir pētījumi par latviešu-zviedru bilingvismu (V. Rūķe-Draviņa), latviešu-angļu bilingvismu (I.Sinka), latviešu-krievu bilingvismu. Pašreiz Latvijā visizplatītākie ir latviešu-krievu bilingvisma gadījumi. To nosaka vairāki faktori:

1. Latvijā ir liela to iedzīvotāju grupa, kam dzimtā valoda ir krievu valoda,
2. mērķtiecīgi tiek realizēta valsts politika valodu mācīšanas jomā,
3. aizvien vairāk krievu bērnu un viņu vecāku ir motivēti mācīties latviešu valodu, jo ar to saistītas izaugsmes iespējas nākotnē, tajā pašā laikā vecāki ir ieinteresēti saglabāt un attīstīt savu dzimto krievu valodu.

Šī raksta mērķis ir kvantitatīvā un kvalitatīvā aspektā analizēt otrās valodas leksiski gramatiskā komponenta attīstības īpatnības 5-8 gadus veciem bērniem ar krievu-latviešu bilingvismu. Raksts ir tapis, balstoties uz autores veiktā pētījuma rezultātiem. Pētījumā tika iekļauti 35 bērni (46% zēni, 54% meitenes), 5 līdz 8 gadus veci, kuriem dzimtā valoda (L1) ir krievu valoda un vidējais L2 (latviešu valodas) apguves vecums - trīs gadi. Visi bērni dzīvoja funkcionālā divu valodu vidē, kur otrās valodas apguve norisinājās dabiski, nepiespiesti ģimenē vai pirmsskolas izglītības iestādē. Pētījumā iesaistītajiem bērniem nebija intelekta traucējumu, dzirdes, redzes, valodas un mācīšanās traucējumu.

Secīgā bilingvisma gadījumā, bērniem apgūstot otro valodu, var novērot divējādas īpatnības leksiski gramatiskā komponenta attīstībā. Pirmās no tām ir saistītas ar to, ka otrās valodas vārdu krājuma un gramatisko konstrukciju lietojumā bilingvālie bērni pieļauj kļūdas, kādas nav raksturīgas tāda paša vecuma monolingvāliem bērniem. Šīs kļūdas ir izskaidrojamas ar to, ka bilingvālie bērni nav pietiekami labi apguvuši otrās valodas likumsakarības un to lietojumus. Savos darbos uz šāda veida valodas attīstības īpatnībām ir norādījis izcilais bērnu valodas pētnieks S. Makloglins (*S.McLaughlin*). Viņš atzīmē, ka bilingvāliem bērniem otrās valodas apguves agrīnajos posmos varētu būt vērojami agramatismi, kuri izpaužas kā dažādu gramatisko konstrukciju nepareizs lietojums, vārdu aizstāšanas gadījumi, kas saistīti ar nepietiekamu leksiski semantiskā komponenta attīstību, fonoloģiska un morfoloģiska rakstura problēmām F. Grosdzīns (*F.Grosjean*) izdala trīs posmus otrās valodas apgūvē secīgā bilingvisma gadījumos un, runājot par otrā posma raksturīgākām iezīmēm,

raksta, ka „bērnu rīcībā esošie vārdi un frāzes bieži nav pareizi lietoti, taču ikviens spēj saprast bērna izteikto domu”.

Otrā bilingvālu bērnu grupai raksturīgā valodas attīstības īpatnība ir saistāma ar interferences parādību, kas nav novērojama monolingvāliem bērniem. Interference ir divu valodu jaukšana, kura izpaužas sintaksē, leksikā un semantikā, morfoloģijā un fonētikā. L. Smilijs (*L.Smiley*) norāda, ka divu valodu apguves procesā varētu būt vērojami pārnēsumi no vienas valodas otrā. Tie var būt gan labvēlīgi, pozitīvi, otro valodu stimulējoši (piem., fonoloģiskā līmenī - viena un tā pati skaņa varētu būt abās divās valodās, un, bērnam apgūstot šīs skaņas artikulāciju dzimtajā valodā, tā automātiski tiek pārnesta arī uz otro valodu), gan arī negatīvi. Interferences var raksturot kā negatīva rakstura pārnēsumus jeb transfērus no vienas valodas otrā (*L.Smiley*).

Divu valodu apgušana ir sarežģīts process, kas ietver sevī aktīvu mijiedarbību starp pirmo un otro valodu un bērna attīstību. Dažādos bērna vecuma un valodas apguves posmos abu valodu mijiedarbības izpausmes var būt vairāk vai mazāk izteiktas. Psihologs un bilingvisma pētnieks F.Genese (*F.Genesse*) uzskata, ka bilingvālā jaukšana biežāk satopama agrīnajos bērna valodas attīstības posmos un samazinās, pieaugot L2 valodas prasmes līmenim. S.Makloglins uzskata, ka interferenču daudzumu bērna valodā sekmē tas, kāda ir abu valodu savstarpējā līdzība. Jo vairāk abu divu valodu gramatiskie likumi un leksiskās vienības nesakrīt, jo biežāk būs vērojama neapzināta un apzināta L1 elementu ievietošana L2. Līdzīgi kā citi autori, arī S.Makloglins, runājot par valodu savstarpējo mijiedarbību secīga bilingvisma gadījumos, atzīmē, ka šī savstarpējā ietekmēšanās var būt arī pozitīva. To saprot tādā nozīmē: ja L1 un L2 ir vērojami sakritīgi valodas elementi, tad, apgūstot otro valodu, bērns pārnes uz to jau pirmajā valodā apgūtu un nostiprinātu valodas vienību, tādējādi sekmējot L2 attīstību. Balstīšanās uz analogiju pirmajā valodā uzlabo sekmes un veicina panākumus otrajā.

Pētījuma metodika.

Valodas sistēma ir sarežģīta un komplicēta, un tās kvalitatīvs izvērtējums prasa pilnā apjomā apskatīt gan valodas sapratni, gan valodas producēšanas prasmi, gan rakstīšanas un lasīšanas prasmes. Autores pētījumā uzmanība tika pievērsta tikai vienai nelielai valodas sistēmas daļai - leksiski gramatiskajam valodas komponentam, jo tieši bilingvāliem bērniem bieži ir vērojamas kļūdas teikumu veidošanā un noformēšanā otrajā valodā. Tā ir tā valodas joma, kurā interferences parādības vērojamas visizteiktāk. Pētījuma gaitā bērnu valodas izpētē tika izmantota produktīvās valodas prasmes pārbaude (PPVP). PPVP var tikt izmantota gan monolingvālu, gan bilingvālu bērnu valodas pārbaudei.

Pārbaudes mērķi ir šādi: novērtēt gramatisko un leksiski semantisko vienību lietojumu otrajā valodā un atklāt interferenču esamību L2. Pārbaudes gaitā tiek atzīmētas arī kļūdas teikuma modelī un tiek sekots pareizai vārdu kārtībai izpildāmajos uzdevumos.

Pārbaude sastāv no 27 krāsainiem attēlu pāriem. Valodas novērtējumā tiek izmantots paraugstratēģijas paņēmieni. Parauga teikums reizē ir stimulē, kurš aktivizē valodas analīzes un sintēzes operācijas un reizē ir arī mērķis, kas gala iznākumā jāsasniedz, ieliekot tajā citu saturu, bet saglabājot izteikuma formu. Lai izveidotu teikumu, līdzīgu pēc modeļa, bet saturiski saistītu ar citu attēlu, ir nepieciešama ne tikai gramatisko likumu pārziņāšana, bet arī leksiski semantisko vienību pareiza izvēle. Pārbaudītājs saka teikumu par attēlu, kurš atrodas lapas kreisajā pusē, bērns veido teikumu par attēlu, kurš atrodas lapas labajā pusē, ievērojot iepriekšējā teikuma modeli, vārdšķiru lietojumu un paraugā doto gramatisko konstrukciju. Pārbaude ilgst apmēram 15 minūtes.

Rezultāti.

Leksiskais komponents.

PPVP laikā iegūto bērnu valodas paraugu analīze uzskatāmi parādīja, ka bilingvāliem bērniem ir vērojamas leksiskā komponenta attīstības īpatnības, salīdzinot ar tāda paša vecuma monolingvāliem bērniem. Bilingvālu bērnu otrās valodas vārdu krājumā bieži dominēja aizguvumi, pārnesumi no pirmās valodas (interferences parādība) un nepareizu vārdu lietojums. Bieži bija vērojami gadījumi, kad bērni nezināja, kā kādu darbību vai priekšmetu sauc otrajā valodā un tāpēc vispār to nenosauca. Analizējot atbilstošu darbības vārdu izvēli un lietojumu bērni visbiežāk kļūdījās šādos attēlu pāros:

1. Pārbaudītājs: Tante glutina.

Bērns (plānotā atbilde): Tante **ada**.

Bērniem lielas grūtības sagādāja darbības vārda *adīt* izvēle. 15 bērni no 35 nespēja atrast vajadzīgo vārdu, kurš apzīmētu atbilstošo darbību. Vārdu *adīt* bērni visbiežāk aizstāja ar darbības vārdu, kas apzīmē līdzīgu darbību - *šuj*. Divi bērni bija radoši nepieciešamā vārda izvēlē un tika radīts jaunvārds - *viza*. Domāju, ka šeit pamatā ir krievu valodā esošais vārds *визет*, kuram ir pievienota latviskā III personas formas galotne. Darbības vārda *adīt* izvēles grūtības varētu būt saistītas ar apstākli, ka mūsdienās tikai retās mājās mammas vai vecāsmātes *ada*, un tāpēc bērniem nav izveidojies priekšstats par tādu darbības veidu, līdz ar to vārdu krājumā nav arī šo darbību apzīmējošais vārds.

2. Pārbaudītājs: Viņš ir nokrāsojis krēslu.

Bērns: Viņa ir **izcepusi** kūku.

Grūtības ar atbilstoša vārda izvēli, kurš apzīmē pabeigtu darbību, kad no cepeškrāsns tiek izņemta kūpoša, tikko izcepta kūka jeb kekss. Vārda *izcepusi* vietā bērni lieto vārdus, kuri tiek tulkoti no krievu valodā esošā vārda *зომосумь*, kurš apzīmē darbības, kas ir saistītas ar ēdiena pagatavošanu - *uzgatavojusi, sagatavojusi, gatavot, uztaisīt, izdarīja, pagatavoja*. Vairākos gadījumos bērni vārdu *izcepusi* darina, izmantojot nepiederīgus priedēkļus, kuriem ir pavisam cita nozīme - *uzcepa, nocepusi, nocep*. Bērns nespēj atrast piemērotu vārdu šai darbībai, tāpēc viņš aizstāj to ar kādu citu tajā pašā situācijā (pie plīts) lietojamu vārdu: *izcepusi - vārīja*.

3. Pārbaudītājs: Meitene stumj savus ratiņus.

Bērns: Zēns **velk** savus ratiņus.

Viņa stumj zēnu.

Bērns: Viņš **velk** meiteni.

No 35 bērniem tikai divi izvēlējās pareizu darbības vārdu „velk”. Septiņi bērni vārdu *velk* lietoja tikai vienā no šiem teikumiem. Dominēja bērnu atbildes, kurās vārds *velk* tika aizstāts ar vārdu *stumj*. Stumšana un vilkšana pēc savas būtības ir ļoti līdzīgas darbības, kuru vienīgā atšķirība ir darbības darītāja novietojums attiecībā pret darbības objektu. Krievu valodā esošais vārds *везет*, var apzīmēt darbību, kad kaut ko velk (piem., bērnu ratiņus - *везет детскую коляску*) un darbību, kad kaut ko velk (piem., velk mašīnīti - *везет машинку*), gan arī, kad kaut ko ved (piem., *машина везет дрова*). Tātad latviešu valodā ir lietojami vairāki vārdi - *velk, stumj, ved*, bet krievu valodā šīs dažādās darbības var apzīmēt ar vienu vārdu - *везет*. Kļūdas šī uzdevuma izpildē liecina par to, ka bērni nespēj atrast piemērotu vārdu L2 un vai nu pēc inerces lieto parauga teikumā esošo vārdu, kuram kontekstā ar piedāvāto attēlu ir pavisam cita

nozīme, vai arī izmanto vārda izvēles stratēģiju kā krievu valodā - trīs dažādas darbības, kuras apzīmē ar vienu vārdu: *Zēns stumj ratus, viņš ved meiteni, viņš vez meiteni*. Atsevišķos gadījumos bērni lieto darbības vārdu *brauc*, kas arī apzīmē vilkšanai līdzīgu darbību: *Viņa brauca ratiņus, viņš brauc ar meiteni*. Vienā gadījumā bērns, nevarēdams atrast vajadzīgo vārdu, mēģina aprakstīt procesu: *Puika tur un ej ar saviem ratiem*.

4. Pārbaudītājs: Maize tiek griezta ar nazi. Bērns: Svece tiek **aizdedzināta** ar sērkokciņu.

Sveci mēs varam *aizdedzināt, ieddedzināt*, bet nekādā gadījumā mēs nevaram to *uzdedzināt, piededzināt un dedzināt* (attēls rāda darbību, kad svece tiek aizdedzināta ar degošu sērkokciņu). Atsevišķos gadījumos bērni izvēlas darbības vārdus, kas apzīmē darbības, kuru rezultātā rodas gaisma - *uzšķilt, ieslēgt, iekurināt*.

Īpaši grības izcelt vienu no 27 piemēriem, kurš pēc savas būtības ir nedaudz provokatīvs. Proti, attēlā ir uzzīmēts zēns, kurš rubina degunu. Šinī gadījumā provokācijas elements ir saistīts ar to, ka darbība, ko zēns veic, zināmā mērā ir tabu - sabiedrībā valdošās pieklājības normas nosaka, ka rubināt degunu nav pieklājīgi, līdz ar to vārds, kurš apzīmē attiecīgo darbību, nav ikdienā bieži lietojams. Varētu pat pieņemt, ka daži bērni šo vārdu latviešu valodā vispār nav dzirdējuši. Bērnu atbildes liecina par augstu kreativitātes līmeni uzdevuma izpildē. Tikai 9 bērni izvēlējās pareizo vārdu šīs darbības apzīmēšanai.

5. Pārbaudītājs: Zēns zāgē malku.

Bērns: Zēns **urbina** degunu.

Atbilžu varianti: *dur pirkstu degunā, urķē degunu, degunu tīra, degunu skrāpēj, zēns degunā, zēns bučojas pa savu degunu, zēns parāda ruksīti, zēns tīra degunu, bāž pirkstu degunā, iebāž pirkstu degunā, rāda degunu, brālis deguna, zēns urbj degunu, zēns ložņā pa degunu, zēns iebāž ar pirkstu degunā, zēns rubinās degunā, puika karīna, kabīna degunu*.

Vairāki bērni mēģināja situāciju atrisināt, atbildē izmantojot citu darbību, ko zēns vēl dara - *zēns domā, zēns stāv un skatās, zēns skatās*.

Pētot un analizējot valodas leksisko komponentu, īpaša uzmanība tika pievērsta lietvārdu lietojumam 5-8 gadus vecu bilingvālu bērnu valodā. Līdzīgi kā darbības vārdu izvēles gadījumos arī šeit var izdalīt galvenās kļūdu grupas:

1. Interferences parādība, pārnesumi no dzimtās valodas otrajā valodā.

Tēja - *čajs* (чай), kūka, kekss - *pīrāgs* (пирог), šalle - *šarfe* (шарф), bungas - *barabāns* (барабан), kurpes - *tufeles* (туфли), sērkokciņi - *spičkas* (спички).

Raksturīgi, ka teikumos no krievu valodas pārnestie vārdi tiek lietoti ar pareizām, latviešu valodai atbilstošām galotnēm: *Viņa lej čaju. Tēvs uzlika meitenei šarfi. Viņa spēlē barabānus (Viņa spēlē/sit bungas). Meitene uzvilka mammas tufeles. Sveici aizdedzina ar spičkām*.

2. Pareizā lietvārda aizstāšana ar citu pēc nozīmes, pēc lietošanas situācijas vai pēc ārējā izskata līdzīgu vārdu.

Tēja – *ūdens* (šķidrums), kūka, kēkss – *cepums, pankūka* (miltu izstrādājums), *zupa* (saistīta ar virtuvi), kurpes – *čības, zābaki, apavi* (kājās aunami), ratiņi – *kastīte, kastīņa, kaste* (vizuāli līdzīgi), ratiņi – *mašīna* (četri riteņi), logi – *spoguļi*, svece – *svečturis* (vienā situācijā lietojami vārdi), kluči – *figūras* (vizuāli līdzīgi geometriskām figūrām), saldējums – *saldums* (vienādas garšas īpatnības vai vispārinošais vārds krievu valodā сладости).

Gramatiskais komponents.

Analizējot PVPP laikā iegūtās bērnu atbildes, var redzēt, ka daudz vairāk bērni kļūdās leksisko vienību izvēlē nekā gramatisko kategoriju lietojumā. Vislielākās grūtības bilingvāliem bērniem rada lietvārda skaitļa un dzimtes pareiza noteikšana, kā arī akuzatīva un ģenitīva locījumu lietošana teikumos. Daudzi 5-6 gadus veci bērni kļūdījās ciešāmās kārtas lietojumā, taču vecākiem bērniem (7-8 gadi) šāda tipa kļūdas vairs nebija raksturīgas.

1. Vārdu saskaņošana vienskaitlī un daudzskaitlī:

Parauga teikums	Plānotā atbilde	Bērna atbilde
Meitenes ir viņa māšas.	Zēni ir viņas brāļi.	<i>puīselis un vēl viens puīselis ir viņas draugs; puīselis ir viņas brālis.</i>
Meitene stumj savus ratiņus.	Zēns velk savus ratiņus	<i>puika stumj savu ratu; viņš brauca ratiņ; puīšels stumj savu ratiņu.</i>

2. Vārdu saskaņošana vīriešu un sievietes dzimtē:

Parauga teikums	Plānotā atbilde	Bērna atbilde
Meitene stāv pie mašīnas.	Zēns stāv aiz kastes.	<i>Zēns stāva, kur smiltis.</i>
Meitene spēlēja ar savām bumbiņām.	Zēns spēlēja ar saviem klučiņiem.	<i>Puīšels spēlēja ar savām klučiņām; zēns spēlējās ar savējām klučiņiem; puika spēlēja ar savām klučiņiem.</i>
Maize tiek griezta ar nazi.	Svece tiek aizdedzināta ar sērkokciņu.	<i>Sveci iededzina ar sērkokciņām (interferences parādība - смучкamu).</i>
Mamma dēlam uzliek cepuri.	Tētis meitai apliek šalli.	<i>Tētis meitenītim uzliek šalli.</i>
Viņam nav tik daudz grāmatu kā meitenei.	Viņai nav tik daudz puķu kā zēnam	<i>Meitenītim bišķiņ cik puīšelītei.</i>
Zēns dos meitenei viņas bumbu.	Meitene dos zēnam viņa mašīnu.	<i>Meitenīte dos puīšelītei mašīnu.</i>

3. Lietvārdu akuzatīva locījuma lietošana:

Parauga teikums	Plānotā atbilde	Bērna atbilde
Meitene stumj savus ratiņus.	Zēns velk savus ratiņus	<i>Puīšels rati stumj.</i>
Viņa stumj zēnu.	Viņš velk meiteni	<i>Viņš stumja meitenīte; viņš brauc ar meitene.</i>
Viņi ir apēduši savus banānus	Viņi ir izdzēruši savu sulu.	<i>Meitenīte un puīselis dzer sula.</i>
Viņš ir nokrāsojis krēslu.	Viņa ir izcepusi kūku.	<i>Viņa sagatavoja kūka.</i>

Viņš pūš tauri.	Viņa sit bungas.	<i>Viņa ar bungām; viņa bungā ar bungā; viņa bungo bunga.</i>
Viņš pūš balonu.	Viņa lej tēju.	<i>Viņa lej tēji.</i>
Vecāki pastaigājas.	Bērni spēlējas.	<i>Jaunie meta bumbus.</i>
Viņš lasa avīzi.	Viņa ēd saldējumu.	<i>Viņa skatās uz saldējuma.</i>

4. Lietvārdu ģenitīva locījuma lietošana:

Parauga teikums	Plānotā atbilde	Bērna atbilde
Lellei nav roku.	Mājai nav logu.	<i>Viņai nav logs; mājai nav logs; mājai nav logi; mājai nav logas.</i>
Viņam nav tik daudz grāmatu kā meitenei	Viņai nav tik daudz puķu kā zēnam.	<i>Meitenei mazāk puķes, a tētim lielāk puķes; viņai nav daudzāk, nekā puīšelim puķes; viņai nav tik daudz puķītes kā puikam; viņai nav tik daudz puķes; viņai mazāk puķes nekā viņam.</i>
Meitenes ir viņa māšas.	Zēni ir viņas brāļi.	<i>Puikas ir viņai brāļi; puīšeli ir viņu brāļi.</i>

Kopsavilkums

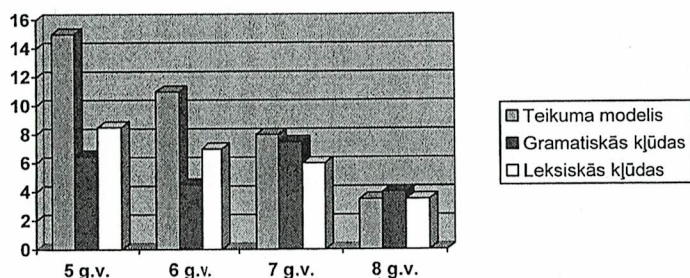
Produktīvās valodas prasmes pārbaudes laikā iegūtie rezultāti norāda uz valodas producēšanas spēju kvalitatīvo izmaiņu ciešo saistību ar bērnu vecumu. Ņemot vērā bērnu vecumu, tika izveidotas četras apakšgrupas: 5 gadus, 6 gadus, 7 gadus un 8 gadus vecu bērnu grupas. Autores uzmanības lokā bija leksiski gramatiskās kļūdas un interferences. Iegūto rezultātu analīze skaidri iezīmēja centrālo tendenci, ka vidējais kļūdu skaits valodas produkcijā noteiktā vecumgrupā vienmērīgi samazinās, palielinoties bērnu vecumam ($x_5^1=30.00$, $x_6=22.88$, $x_7=17.36$, $x_8=11.40$). Piecus, sešus, septiņus gadus veco bērnu grupā bija vērojama liela variācijas amplitūda starp minimālo un maksimālo kļūdu skaitu vienas apakšgrupas bērnu atbildēs. $Rv_5^2=21$ (min.21, max.42), $Rv_6=22$ (min.11, max.33), $Rv_7=24$ (min.6, max.30). Taču 8 gadu vecumā ir vērojams straujš variācijas amplitūdas samazinājums ($Rv_8=10$, min.6, max.16), kas varētu liecināt par to, ka šajā vecumā valodas producēšanas prasme ir pietiekami laba visiem šīs apakšgrupas bērniem un nav vērojamas lielas atšķirības starp galējām vērtībām. Iegūtie rezultāti apstiprina S. Makloglina tēzi, ka bilingvisma agrīnajās stadijās agramatismi bērna runā ir vērojami biežāk nekā vēlākā vecumā. Iespējams, ka plašā variācijas amplitūda 5-7 gadus vecu bērnu grupā ir izskaidrojama ar ļoti dažādu, daudzos gadījumos nepietiekamu L2 vidi ārpus bērnudārza vai skolas, kas ierobežo aktīvu valodas lietojumu un lingvistiskās pieredzes uzkrāšanu.

1. attēlā tiek analizētas PVPP atklāto leksiski semantisko un gramatisko kļūdu savstarpējās attiecības. Lai aina būtu pilnīgāka, šeit tika iekļautas arī sintaktiska rakstura

¹ X vidējais kļūdu skaits noteiktā vecumgrupā

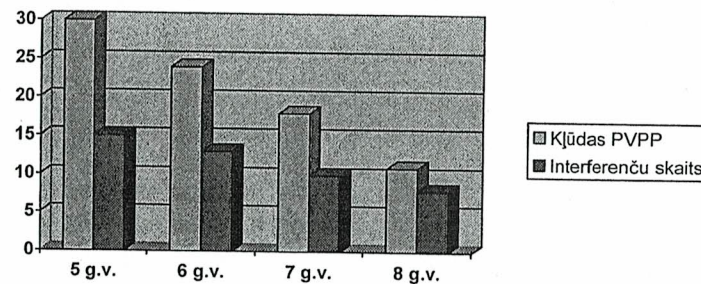
² Rv – variācijas amplitūda starp minimālo un maksimālo kļūdu skaitu noteiktā vecumgrupā.

kļūdas, ko bērni pieļāva savās atbildēs. Pārbaudē tika vērtēta teikuma modeļa atbilstība paraugam, ar to saprotot pareizu vārdu kārtību un sintaktisko attiecību ievērošanu. Visvairāk PVPP tika novērotas kļūdas teikuma modeļi, tad leksiski semantiskās kļūdas. Par gramatiskā rakstura kļūdām tika uzskatītas nepareiza vārdu saskaņošana skaitlī, dzimtē, locījumā, darbības vārdu laiku nesaskaņošana. 5 līdz 7 gadus veciem bērniem izteikti vairāk kļūdu bija vērojamas teikuma modeļi, salīdzinot ar gramatiskām un leksiski semantiskām kļūdām, taču 8 gadu vecumā kļūdu skaits visos trīs parametros izlīdzinās. Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka bērns kļūst kompetentāks valodas līdzekļu izvēlē un to lietojumā, kā arī ar to, ka skolā komunikatīvā L2 apguves stratēģija tiek nomainīta ar mērķtiecīgu zināšanu apguvi par valodas likumsakarībām. Līdz ar to aktīvās valodas vienības, kuras neapšaubāmi bērnam bija arī pirms 8 gadu vecuma, tiek sakārtotas un sistematizētas, tādejādi kļūstot precīzākas savā pielietojumā.

1. attēls. Teikuma modeļa, gramatiskās un leksiski semantiskās kļūdas 5 līdz 8 gadus vecu bilingvālu bērnu izlasē.

Interferences parādības analīze bilingvālu bērnu atbildēs PVPP norāda uz to, ka valodu savstarpējā jaukšana samazinās, pieaugot bērnu vecumam. Viens no pētījuma uzdevumiem bija noskaidrot interferenču saistību ar ekspresīvās valodas attīstības līmeni. Sakarība starp valodas producēšanas prasmes attīstību un interferenču skaitu ir attēlota 2. attēlā. Šeit uzskatāmi var redzēt, ka, samazinoties vidējam kļūdu skaitam PVPP, samazinās arī interferenču skaits. Salīdzinot PVPP un interferenču vidējo kļūdu skaitu, var redzēt, ka, pieaugot bērnu vecumam, samazinās atšķirība starp vidējo rādītāju PVPP kļūdu grupā un interferenču grupā. Tas varētu liecināt par to, ka ar gadiem interferenču skaits arvien vairāk piesaistās ekspresīvās valodas prasmes līmenim un šī sakarība paliek stabilāka. Tātad, pieaugot bērnu vecumam, pilnveidojas valodas produktīvās prasmes attīstības līmenis, par ko liecina kļūdu skaita samazināšanās, un proporcionāli ir vērojama arī interferenču izzušana bilingvāla bērna runā.

2. attēls. Bilingvālu bērnu izlases PVPP kļūdu un interferenču skaita vidējo rādījumu diagramma.

Secinājumi

Otrās valodas apguves sākumam nav būtiskas nozīmes L2 attīstībā. Otrās valodas apguves vecums ir jāskata ciešā saistībā ar otrās valodas stāžu. Otrās valodas producēšanas kvalitāte, kā arī interferenču daudzums runā ir tieši saistīts ar otrās valodas stāža ilgumu.

Bērnam pastāvīgi atrodoties funkcionālā divu valodu vidē, pieaugot viņa vecumam, samazinās kļūdu skaits valodas produkcijā un aktīvā runas prasme otrajā valodā pilnveidojas. Visstraujāk šīs prasmes pilnveidošanās notiek septiņu astoņu gadu vecumā.

Pieaugot bērna vecumam, interferenču skaits otrajā valodā vienmērīgi samazinās. 5 un 6 gadus veciem bērniem interferences otrajā valodā ir vērojamas biežāk nekā 7-8 gadus vecu bērnu grupā.

Palielinoties otrās valodas producēšanas prasmei, interferenču skaits bilingvālu bērnu runā samazinās.

Literatūra:

1. Genesee F. Bilingual Language Development in Preschool Children// Language Development in exceptional circumstances, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, p. 63.-79.
2. Grosjean F. Life with Two Languages. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. McLaughlin S. Introduction to Language Development. Singular Publishing Group, Inc., San Diego, London, 1998, p.475.
4. Smiley L.R., Goldstein P.A. Language Delays and Disorders. Singular Publishing Group, Inc., San Diego, London, 1998, p.306.

SPECIFIC FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE LEXICAL GRAMMATICAL COMPONENT IN 5-8 YEAR OLD BILINGUAL CHILDREN

Summary

The previous study is connected with investigation of language development of 5-8 year old early sequential bilinguals. The current study reports about the process of second language acquisition, about relevance between interference and development of language production. A group of 35 normally developed children with Russian - Latvian language background, from five to eight years old, were tested with respect to their development of lexical and grammatical structures of the Latvian language. The results indicated that second language acquisition is dynamic and the quality of this process is inwrought with the length of the second language acquisition period. The results of the investigation showed a tendency that the number of interferences diminish as the proficiency of second language production increases.